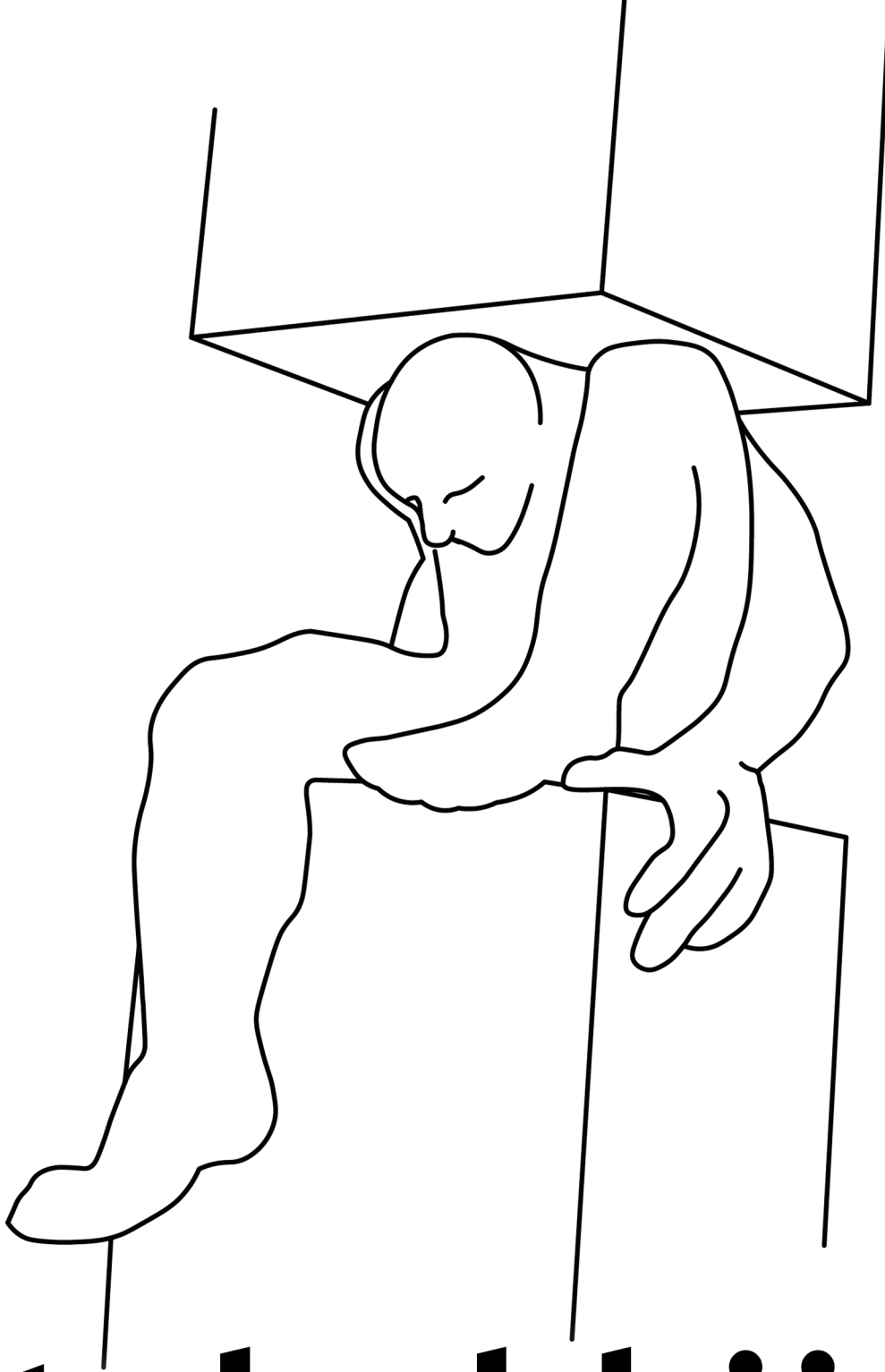

noktasız

e-ISSN: 2757-7430

düşünce dergisi

sayı 14
güz 2025

tahakküm

Yayımcı ve Yayın Yönetmeni
Suat Kutay KÜÇÜKLER

Felsefe Alan Editörleri
İrem BAYRAKTAR
Zeynep İlayda ÖZKURT YUMAK

Mimarlık ve Sanat Tarihi Alan Editörü
Hande Beril KÜÇÜKLER

Dil ve Çeviri Editörleri
Dilan BOZKURT
Tuğba DURAN

Yayın Kurulu Üyeleri
Buse GÜRELİ
Elif ÖZMEN

Mizanpaj
Hande Beril KÜÇÜKLER

Yazışma Adresi
iletisim@noktasizdergi.com

e-ISSN: 2757-7430

[@](#)   /noktasizdergi
 www.noktasizdergi.com

Tahakküm.

İnsan varoluşunun her alanında bir “tahakküm” görmek mümkündür. Dil, sanat, politika, toplumsal ve hatta kişisel ilişkiler, tahakküm kurma girişimlerinin ve buna karşılık tahakkümü kırma direnişlerinin sahnesi olmuştur. Tahakküm kavramı, karşıtıyla kurduğu zorunlu ve içsel bir diyalektik ilişki ile insan varoluşunun her alanında aynı zamanda tahakküme karşı özgürleşme pratiklerinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Tahakküm kelimesinin etimolojisinde, Arapça da hkm kökünden gelen “yargıçlık veya egemenlik yetkisine sahip olma, egemenlik taslama, keyfi yönetim” anlamları durmaktadır. Dolayısıyla bir tahakküm sorgusu, tahakküm eden faili, diğer bir deyişle egemen olanı, iktidarı veya güç sahiplerini sorgulamayı beraberinde getirecektir. Tahakküm, bir “gönüllü kulluk” ile mi kurulmaktadır yoksa “rızanın imalatı” mı söz konusudur?

Noktasız Dergi, on dördüncü sayısında “tahakküm” başlığını ele alıyor.

Noktasız Dergi, aşağıdaki dizin ve kataloglara dahil edilmiştir:
EuroPub: Directory of Academic and Scientific Journals, Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD), Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Scientific Journal Impact Factor, Academic Resource Index, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), idealonline

icindekiler

■ MAKALELER

01 **KADIN DAYANIŞMASI VE
KADIN ÖRGÜTLENMELERİ**
Hatice Tezer ASAN

■ DÜŞÜNCE YAZILARI

22 **BASKININ ZİNCİRİ VE BENLİĞİN DEVİNİMİ**
Almira CAMGÖZLÜ

28 **KÜLTÜR ENDÜSTRİSİNİN TAHAKKÜMÜ**
Beril YAZICI ÖZEL

32 **TAHAKKÜM İÇİNDE KADIN KADIN
İÇİNDE TAHAKKÜM**
Derya YILDIRIM

36 **UTANCIN KISKACINDA TAHAKKÜMÜN SESSİZ
İZLERİ**
Seher GÜNDÜZ

■ İNCELEME YAZILARI

40 **ERKEK KİTABI: TOPLUMUN ERKEKLİK ALGISININ
DİLİMİZDE VE EDEBİYATIMIZDAKİ İZ DÜŞÜMLERİ**
Beyza BAYRAK

■ ÇEVİRİLER

43 **ERMENİSTAN İÇİN NE KADAR ÜZÜNTÜ DUYMALİYİZ?**
Oran RABER
Çeviri: Suat Kutay KÜÇÜKLER

DOSYA DIŞI

■ MAKALELER ■

**TARİHİ ÇORLU EVİ'NİN HALK BİLİMSEL
AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**
Elif VATANSEVER

48

Baskının Zinciri ve Benliğin Devinimi

Almira CAMGÖZLÜ

Tahakküm, bir kişinin, grubun veya otoritenin, başka bir kişi veya topluluk üzerinde baskı kurarak onları kontrol etmesi, yönlendirmesi veya zorla boyun eğdirmesidir. Tahakküm; fiziksel, psikolojik, ekonomik ya da sosyal yollarla gerçekleşebilir. Genellikle gücü elinde tutan tarafın kendi çıkarlarını önceliklendirdiği ve karşı tarafın iradesini, haklarını veya özgürlüğünü bastırıldığı durumları içinde bulundurur. Bu metinde, tahakküm kavramının iki tarafını da inceleyerek; baskılanan ve baskılayan hususunda düşünceler geliştirip nedenler ve sonuçlar sunacağız. Anlamlı bir senteze ulaşma yolunda önceden düşünülmüş

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.14889333

konseptleri deşmek yararlı bir yaklaşım olacaktır. Bu nedenle; Jean-Jacques Rousseau, Martin Heidegger, Albert Camus, Gilles Deleuze, Michel Foucault ve Friedrich Hegel gibi filozofların yorumlarından da yararlanacağız.

Kişisel özgürlüğün kısıtlanması baskılanmış karakteristik özelliklere, duygulara, eylemlere ve düşüncelere yol açar. Jean-Jacques Rousseau'nun¹ da dediği gibi, insan özgür doğmuştur ancak hayatının her alanındaki kısıtlamalardan ötürü zincire vurulmuştur. Kısıtlamalar devam ettikçe kişinin zihni, düşünce alemi bile görünmez bir zindana, elle tutulamaz parmaklıklar ardına hapseder onu. Baskılayan bir ortamda bulunmak, kişinin zihinsel fonksiyonlarında kaosa yol açacağı için beyin, kendini koruyabilmek amacıyla kişiyi baskının aslında baskı olmadığına, baskılananın da aslında kendisi olmadığına inandırır. Deleuze'nün Anti-Oedipus'unda² da üzerinde durulan temaya göre baskılananın baskıya inanma durumu, arzu ve düşüncenin iktidar tarafından nasıl yeniden kodlandığını gösterir. Yeterince zaman geçtiğinde ise hükmedilen, hükmedenin düşüncelerini kendi düşüncelerinden ayırt edemez hâle gelir. Düşünce, eylem hâline geçmedikçe varlığını kaybetmeye başlar. Varlık ve Zaman³ eserinde Heidegger'in de vurguladığı gibi birey kendini gerçekleştiremezse unutulur ve 'onların' dünyasında kaybolur. Kişi, varlığını duyurmadıkça, asıl benliğini ve amaçlarını gerçekleştirmediği -kapalı kapılar ardında kurguladıklarını hayata geçirmedikçe- fikirleri ve hedefleri, kendisiyle

birlikte tarih sahnesinden silinir. Silinmesine yol açan silgi, kendi ütopyasının idea versiyonudur. İdealar dünyasında yaşadıkça arkasında kalan silgi tozu, o dünyada geçirdiği süreyle orantılı olarak azalır. Varlığı bilinmeyen ve duyulmayan bir ağacın düştüğünde ses çıkarmayacağı gibi hükmedilenin bastırılmış düşünceleri ve benliği hüküm devam ettikçe uzaklaşır ve ihtiyaç olunduğunda ulaşılamayacak kadar yol kateder.

Hükmeden hükmettikçe ve baskıladıkça, baskılanan durumuna düşmeye karşı kaygı beslemeye başlar ve o duruma düşmemek için, kontrol algısının sarsıntılı doğasını gizleyebilmek için baskıladığı veya baskıladıkları üstüne koyduğu yükü artırır.

Hükmedilen, görünmez zincirlerle bağlanır hükmedene. Hükmedeni inkar eden her düşünce günah, hükmedene yarar yarar sağlayan her düşünce sevap gelir ona. Bu yanılısama sayesinde, vizyonunda büyük tabloyu görmesine engel olacak filtreler oluşur. Spritüel inançlar sayesinde kendisinden büyük, kutsal bir güce itaat eden ve bu inançların hayatlarının merkezinde olmasına izin veren insanların, kendi inançlarına ters düşen her görüşe önyargıyla yaklaşmaları ve bilerek, isteyerek daha kapsayıcı ve bilinemez bir güce hükmetmeleri buna bir örnektir. Ancak yaptığımız karşılaştırmamızın doğasına sadık kalacak olursak görürüz ki, dini anlamlar taşıyan her görünmez kural, bir sınırı ifade etmez; nitelik bu doğru olsaydı din adamları hiç suç işlemiyor, dinine gönülden bağlı olanlar insanlığa ve insanlığına hakaret eden hiçbir eylemi yapmıyor olurdu. Körü körüne bağlı olmayla gelen stigma düşünceler ve zihin yapılarında maddesel temsiline bağlı asıl kaideler dizilimi; yıkılabilir bariyerler, çığnenebilir kurallar, kendine söylenen 'beyaz yalanlar' gibi görülür. Bu sayede; hükme-

¹ Jean-Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, çev. Vedat Günyol (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2006), 4.

² Eugene W. Holland, *Deleuze Ve Guattari'nin Anti-Oedipus'u Şizoanalize Giriş*, çev. Ali Utku & Mukadder Erkan (İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2013).

³ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan H. Ökten (İstanbul: Alfa Yayınları, 2024), 154.

dilen, hükmedene karşıt bir eylem yapsa bile eylemini aslında orda olmayan somut delillerle taçlandırmaya, yaptığı aykırılığın aslında aykırılık olmadığını göstermeye başvurur.

İrdelemeye devam ettikçe tahakkümle gelen bu psikolojik ve sosyolojik analizlerin bizlere pek de uzak olmadığını fark edebiliriz. Birçok insanın hayatını tanımlayan temel dinler ve spirüel inançlar bir yana, sonuçta gezegen üzerinde bulunan çoğu kişinin günlük hayatını belirleyen kapitalizm ideolojisinin temelinde de sonsuz bir arayışta sürüklenme yatar. Bir sürü ödül vadedilir ancak bu ödüllere ulaşmak için bireyin her seferinde başka bir seviyeyi aşması gerekir. Asıl trajik olan şey; 'ödül'ün hiç ulaşılamayacak, soyut bir kavram olmasıdır. Kişi, materyalist vaatlere inanıp, ekonomik kademelerde bir üste çıkmamanın onu tamamlayacağını düşünerek daha fazla mal ve mülk elde ettikçe; yalnızca daha fazlasını, daha iyisini, 'daha'sını ister. Bu sistem, bireyleri neyi aradıklarını bilmeyen, yarı ölü ve yarı canlı varlıklara, bir nevi zombilere dönüştürür. Onları, Sisifos, hayatlarını ise kayası hâline getirir. Ve Camus'nün hayalinin aksine, bu Sisifos'un yüzü gülmez.⁴ Bu aşamada onları ve kendimizi, zindanları ışıltılı parmaklıklardan yapıma mahkumlardan daha öteye koyamayız.

Yaptıklarımızın sonuçları vardır. Gerçekleştirmeye karar verdiğimiz ya da vermediğimiz her eylemin hafif veya ağır sonuçlarıyla yüzleşiriz. Öyleyse hükmetmenin sonucu nedir? Hükmedilen üzerinde kontrol kurmanın etkileri nelerdir? Kişisel düzeyden başlayarak otoriteyi temsil eden topluluğa kadar; kazançları, kayıpları ve etkiyi inceleyeceğiz. Hükmetmenin sonucu, ilk bakışta salt kazanç gibi görünse de, daha derin bir analiz,

bunun hem hükmeden hem de hükmedilen için trajik bir döngü yarattığını gösterir. Hükmeden, baskının sürekliliğini sağlamak adına gücünü koruma ve artırma güdüsüyle hareket ederken, bir yandan da bu güce bağımlı hale gelir. Güç kaybı korkusu, hükmeden tarafın, kontrol altına aldığı kişilerden daha bağımlı bir varlık haline dönüşmesine yol açar. Foucault'nun⁵ güç ilişkileri üzerine yaptığı analizde belirttiği gibi gücün varlığı, yalnızca bir karşıtlık üzerine kuruludur: Hükmeden, hükmedilen olmadan var olamaz.

Gücün devamlılığı için baskının artırılması gerekir; ancak bu artış, uzun vadede bir çöküşü tetikler. Toplumlar, bireyler ya da kurumlar, baskının karşısında bir noktada direnç geliştirme eğilimindedir. Baskının yoğunluğu arttıkça, hükmedilenlerin sessizliğindeki çatlaklar, nihayetinde bir çığlığa dönüşür. Tarih, bu döngüyü defalarca göstermiştir: Baskıcı rejimler altında yaşayan toplumlar, bir süre sonra özgürlük taleplerini yükseltmiş, devrimlerle ya da başka yollarla, tahakkümü kırma arayışına girmişlerdir. Rousseau'nun sosyal sözleşme kavramı burada tekrar devreye girer: Baskının uzun vadede bir dengeye oturamayacağını ve bireylerin özgür iradesinin, kolektif bir uyanışa zemin hazırladığını gösterir.

Öte yandan hükmedilen tarafın durumuna baktığımızda, tahakkümün yalnızca dışsal değil, içsel bir yara bıraktığını görürüz. Bu noktada hükmedilenin benlik algısındaki problemler yeniden söz konusu hâline gelir. Hegel'in köle-efendi diyalektiğinde⁶ belirttiği üzere, hükmedilen, bir noktada kendi değerini sorgulamaya başlar; an-

5 Michel Foucault, *Özne ve İktidar / Seçme Yazılar 2*, çev. Osman Akınhay & Işık Ergüden (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2021).

6 Tülin Bümin, *Hegel / Bilinç Problemi, Köle-Efendi Diyalektiği*, Praksis Felsefesi (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019).

4 Albert Camus, *Sisifos Söyleni*, çev. Tahsin Yücel (İstanbul: Can Yayınları, 2010), 131.

cak bu sorgulama, onu yalnızca bir araç olarak gören efendinin perspektifine sıkışıp kalır.

Peki, bu döngü nasıl kırılabilir? Camus'nün Sisifos mitinde sunduğu gibi bireyin absürdün farkına varması ve buna rağmen isyan etmesi, bir çıkış yolu sunabilir. Ancak Camus'nün Sisifos'unun aksine modern insanın bu isyanı, yalnızca bireysel bir başkaldırı değil, kolektif bir direniş olmak zorundadır. Çünkü tahakküm, bireyleri yalnızlaştırarak onları güçsüz bırakmayı hedefler; fakat bireyler bir araya geldiğinde, görünmez zincirlerin kırılması mümkün hale gelir.

Sonuç olarak tahakküm, tek bir tarafı kapsayan yüzeysel bir kavram olmaktan öte, hükmeden ve hükmedilenin analizini kapsayan bir sentezi doğuran, güç dinamiklerinin incelemesini gerekli kılan, temel bir kavramdır. Kapitalizm gibi ideolojilerin yapısı gereği içeriğinde bulunan ve bireyi sonu gelmeyen bir arayışın peşindeki makinelerden pek de farklı olmayan bedenlere dönüştüren bu kavramın derinlerinde, baskılayanın kontrol eldesinin sebep oldukları ve baskılananın kırılğan benlik algısı yatar. Sistemin devamlılığı sürdükçe dinamiğin ağırlığı iki taraf için de katlanarak artar, bir noktada ise biriken problemler patlak vermek zorundadır. Daha önce de tarihte rastlanan dönüm noktalarına bakacak olursak ise, sürecin uzunluğu ile devrimin etkisi doğru orantılıdır. Sorgulanan bir sistem, değişmeye mahkumdur, çünkü sosyolojik bakımdan devamlılık denen şey budur. Bireylerin sorgulamasıyla ilerleyen bir toplumda bireysel faydalar toplumsal fayda hâlini alır ve bu düzen, kendinin gelişimine yol açan bir sisteme öncülük eder.

KAYNAKÇA

Bümin, Tülin. *Hegel / Bilinç Problemi, Köle-Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019.

Camus, Albert. *Sisifos Söyleni*. Çevirmen: Tahsin Yücel. İstanbul: Can Yayınları, 2010.

Foucault, Michel. *Özne ve İktidar / Seçme Yazılar 2*. Çeviren: Osman Akınhay ve Işık Ergüden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2021.

Heidegger, Martin. *Varlık ve Zaman*. Çevirmen: Kaan H. Ökten. İstanbul: Alfa Yayınları, 2024.

Holland, Eugene W. *Deleuze Ve Guattari'nin Anti-Oedipus'u: Şizoanalize Giriş*. Çevirmen: Ali Utku & Mukadder Erkan. İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2013.

Rousseau, Jean-Jacques. *Toplum Sözleşmesi*. Çevirmen: Vedat Günyol. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.